

ศาสตราจารย์ นายแพทย์สมาน มันทาภรณ์: บิดาแห่งศัลยกรรมทรวงอกในประเทศไทย

สิทธิศักดิ์ ธรรมชาติ*

รูปที่ 1. ศาสตราจารย์ นายแพทย์สมาน มันทาภรณ์ M.B.B.S.(LOND), F.R.C.S. (ENG), D.T.M. (L.POOL)

ปีพ.ศ.2560 นี้ เป็นปีที่มีเหตุการณ์สำคัญยิ่ง และจะได้จารึกอยู่ในประวัติศาสตร์วงการศัลยกรรมไทย ลำดับแรกเป็นปีแห่งการเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสครบ 100 ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2560 โดยมีการจัดกิจกรรม "จุฬา 100 ปีศตวรรษแห่งความภูมิใจ" ลำดับถัดมาเป็นปีที่ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีอายุครบรอบ 70 ปี ในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2560 โดยมีการจัดงาน "70 ปีแพทย์จุฬาฯ สรรค์สร้างนวัตกรรม ก้าวนำสังคมไทย" มีแสดงนิทรรศการอย่างยิ่งใหญ่และงานคืนสู่เหย้า "วันแพทย์จุฬาฯ" ณ อาคารแพทยพัฒน์ ภายในคณะแพทยศาสตร์ จุฬาฯ รวมทั้งระดมทุนขอบริจาคสนับสนุนกองทุนสวัสดิการศิษย์เก่าแพทย์จุฬาฯ

และเงินทุนนวัตกรรมแพทยศาสตร์ จุฬาฯ เมื่อหวนย้อนกลับไปเมื่อ 70 ปี ก่อน ศิษย์แพทย์จุฬาฯ ยุคบุกเบิก รุ่นแรกและสืบต่อมาราว 30 รุ่น ต้องรู้จักและได้เรียนกับ "อาจารย์หมอสมาน" หรือ "ครูหมาน" ถึงแม้ผู้เขียนไม่ได้มีโอกาสเรียนรู้เป็นลูกศิษย์โดยตรงจากท่าน แต่ก็ เป็น "หลานศิษย์" ที่รับรู้ได้จากคำยกย่องชื่นชม กล่าวถึงของ คุณครูอาจารย์ผู้ใหญ่หลายท่านที่เคยเป็นลูกศิษย์ของท่าน ซึ่งควรค่าแก่การรำลึกนึกถึงคุณูปการของท่านที่มีต่อ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาฯ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และถือเป็นเพชรน้ำหนึ่งของวงการแพทย์ไทย

ศาสตราจารย์ นายแพทย์สมาน มันทาภรณ์ เกิดเมื่อ พ.ศ. 2457 เป็นชาวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงให้ไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ

*ภาควิชาชีวเคมี คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในปีพ.ศ. 2476 และสำเร็จการศึกษาได้รับปริญญา Bachelor of Medicine และ Bachelor of Surgery (M.B.B.S.) จากมหาวิทยาลัยลอนดอน (Guy's Hospital, London) ในปีพ.ศ. 2484 ต่อมาได้รับ Follow of the Royal College of Surgeons of England ซึ่งเป็นคนไทยคนแรก ที่สอบได้ F.R.C.S. จากนั้นได้เข้าศึกษาโรคเขตร้อนและ สอบได้ (Diploma in Tropical Medicine (Liverpool)) ในปีพ.ศ. 2489 (รูปที่ 1) ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ท่านได้เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยในประเทศอังกฤษ หลังสงครามสิ้นสุดลงจึงได้เดินทางกลับประเทศไทย หลังจากสำเร็จการศึกษาได้เข้ารับราชการที่โรงพยาบาลศิริราชเป็นเวลา 3 ปี ในช่วงเวลานั้น คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ได้ถือกำเนิดขึ้นจากพระราชปราวณ ใน พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร โดยเปิดเรียนครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2490 ต่อมา พลตรีพระยาดำรงแพทยาคณ (ชื่น พุทธิแพทย์) คณบดีคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ได้ขอให้ท่านมาเป็นแพทย์กิตติมศักดิ์ประจำ ฝ่ายศัลยกรรมและย้ายมาทำงานที่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ในปีพ.ศ. 2492 ท่านเคยดำรง ตำแหน่งเลขานุการคณบดีและกรรมการคณะ รวมทั้ง เป็นบรรณารักษ์ท่านแรกที่ริเริ่มและดูแลห้องสมุดของ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ที่สำคัญยิ่ง ท่านเป็นผู้ริเริ่มศัลยกรรมทรวงอกและบุกเบิกในการผ่าตัด หัวใจและปอดเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ณ โรงพยาบาล จุฬาลงกรณ์

นอกจากนี้ ท่านได้ร่วมกับอาจารย์หมอศรี บุษปวนิช ก่อตั้งธนาคารเลือด รวมทั้งท่านยังได้จัดหาและ รับผิดชอบเครื่องมือและเวชภัณฑ์อันทันสมัยจำนวนมาก ยังประโยชน์ให้โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์เจริญก้าวหน้า อย่างรวดเร็วมาก และสร้างชื่อเสียงให้กับคณะและ โรงพยาบาลให้เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ อีกทั้งช่วย เหลือได้ทำการผ่าตัดผู้ป่วยเด็กหัวใจรั่ว 12 ราย จากประเทศ มาเลเซีย ทำให้ท่านมีชื่อเสียงอย่างกว้างขวางทั้งในและ ต่างประเทศ นอกจากนี้ทำการผ่าตัดแล้ว ท่านยังเป็นผู้เริ่ม

ดมยาแบบ endotracheal โดยใช้ Oxford Vaporizer เป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อปีพ.ศ. 2491

ตลอดระยะเวลาที่ท่านศาสตราจารย์ นายแพทย์ สมาน มันทาภรณ์ ปฏิบัติราชการที่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ท่านเป็นครูสอนนิสิตนักศึกษา แพทย์วิชาศัลยกรรมทรวงอก ช่องท้อง ภาวะอาหาร และลำไส้เล็ก ศัลยกรรมหัวใจ และออร์โธปิดิกส์ ท่านได้ ทำการผ่าตัดปอด pneumonectomy ในผู้ป่วยเด็กที่มี bronchopleural fistula สำเร็จเป็นรายแรกของประเทศ ในปีพ.ศ. 2494 ได้ทำการสวนหัวใจเป็นครั้งแรก ทำการ ผ่าตัดหัวใจอย่างปิดรายแรกของประเทศ ซึ่งเป็นผู้ป่วย เด็กโรค Patent ductus arteriosus ในปี พ.ศ. 2496 และ ทำการผ่าตัดเปิดหัวใจในมนุษย์ด้วยเครื่องปอด - หัวใจ เทียม (Heart - lung machine) สำเร็จเป็นครั้งแรกใน ผู้ป่วยชายโรค pulmonary valvular stenosis ในปีพ.ศ. 2502 ที่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ นอกจากนี้ท่านยังได้เริ่มต้นผ่าตัดออร์โธปิดิกส์ เช่น Judet's hip prosthesis และผ่าตัด prolapsed intervertebral discs และได้ประพันธ์บทความทาง การแพทย์จากประสบการณ์รักษาและผลการผ่าตัดลงตี พิมพ์ในวารสารทางวิชาการมากกว่า 50 เรื่อง⁽¹⁾

รศ.พญ.คุณหญิง ไซติมา บัฏมานันท์ แพทย์จุฬารุ่น 14 เคยกล่าวไว้ว่า “อาจารย์นั้นท่านเป็นสุภาพบุรุษ อังกฤษโดยแท้ บุคลิกของท่านอาจารย์ที่สง่างาม แต่งกาย สะอาด สุภาพ สีขาวนวล ผูกเนคไท และใส่เสื้อนอก เสมอเวลาเข้ามาสอนหนังสือ ยังแจ่มใสอยู่ในมโนภาพ ของเหล่าศิษย์ทั้งปวง อาจารย์เป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ใน ทุก ๆ แ่ง ตั้งแต่เรื่องของความตรงต่อเวลาที่จะต้องมาสอน นักเรียน 8.00 น.ตรง โดยมาก่อนเวลาและยืนทอดสายตา ออกไปนอกหน้าต่าง รอดูนักเรียนที่วิ่งกระหืดกระหอบ มาจากหอพัก เพื่อมาให้ทันอาจารย์เลคเชอร์ มือข้างหนึ่งของอาจารย์จะเท้าสะเอว และมีมืออีกข้างหนึ่งถือนาฬิกา พกสายทองที่คล้องมาจากหูกางเกงแบบสุภาพบุรุษอังกฤษ ชอบใช้ในสมัยก่อนเพื่อดูเวลาว่าพวกเรามาสายไปที่นาฬิกา เวลาอาจารย์เลคเชอร์จะพูดภาษาอังกฤษล้วน และให้

นักเรียนจดตาม พร้อมทั้งนำสมุดที่จดไปตรวจดูความเรียบร้อยและถูกต้อง เป็นการฝึกนักเรียนให้คุ้นเคยในการใช้ภาษาสากล ช่วยในการอ่าน text และอย่างน้อยเป็นประโยชน์เมื่อเราไปรับการตรวจต่อที่เมืองนอกภายหลัง”⁽²⁾

ท่านเป็นผู้บุกเบิกและก่อตั้งหน่วยศัลยศาสตร์ทรวงอก ภาควิชาศัลยศาสตร์ของคณะ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการนำไปสู่การผ่าตัดเปลี่ยนอวัยวะสำเร็จเป็นรายแรกในประเทศไทยที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ต่อมาในปีพ.ศ. 2530 ศาสตราจารย์ นายแพทย์ชวลิต อ่องจรีต และคณะ ได้ทำการผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจสำเร็จเป็นครั้งแรกในประเทศไทยและเอเชียอาคเนย์ รวมทั้งก่อตั้งสมาคมปลูกถ่ายอวัยวะแห่งประเทศไทย อีกทั้งการผ่าตัดเปลี่ยนปลูกถ่ายอวัยวะอื่น ได้แก่ ไต ตับ ปอด ในเวลาต่อมาในปัจจุบันศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย โดยท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์นายแพทย์ วิศิษฎ์ รุติวัฒน์ ผู้อำนวยการศูนย์ดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสรรอวัยวะบริจาคทั่วประเทศ ด้วยความเสมอภาคและถูกต้องตามหลักวิชาการ

พลโทนายแพทย์สิงหา เสาวภาพ อดีตผอ. ศูนย์อำนวยการแพทย์พระมงกุฎเกล้า, อดีตนายกสมาคมศิษย์เก่าแพทย์จุฬาฯ ได้กล่าวไว้ว่า ”อาจารย์หมานของเราท่านเป็นผู้นำทางศัลยกรรมทรวงอกในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นยอดของศัลยกรรมทั้งหลายในสมัยนั้น ท่านเป็นเพชรน้ำเอกที่ประกายแสงอยู่ในคณะแพทย์จุฬาฯ ของเรา จรัสแสงเลื่องลือไปในภูมิภาคแถบนี้ จนมีผู้ป่วยทางโรคหัวใจจากต่างประเทศมาผ่าตัดกับอาจารย์ แยกบ้านแยกเมืองใครไปใครมาก็ต้องมาเยี่ยมชมโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และหน่วยศัลยกรรมทรวงอกของอาจารย์สมาน”⁽³⁾

เอกสารอ้างอิง

1. สมาน มันทาภรณ์. ชีวิตกับงาน 42 ปี (2476 – 2518), 2518: 1-114.
2. หนังสือที่ระลึก 6 รอบศาสตราจารย์ นายแพทย์สมาน มันทาภรณ์ 2529.
3. ครูหมาน อาจารย์หมอมเพชรน้ำเอกแพทย์ไทย. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายสัปดาห์ 2535: 36